

FUQAROLIK HUQUQIDA ISTE'MOLCHILAR HUQUQLARINI HIMOYA QILISH

Azirbaev Salamat Kuanishbaevich

*Qoraqalpoq davlat universiteti yurisprudensiya talim yonalishi yuridika
fakulteti 3-kurs talabasi.*

Tel raqami: +998 90 700-68-62

Email: azerbaevsalamat947@gmail.com.

Annotatsiya: *Ushbu maqolada fuqarolik huquqida iste'molchilar huquqlarini himoya qilish masalalari ko'rib chiqiladi. Iste'molchilarning huquq va manfaatlarini himoya qilish fuqarolik huquqining muhim jihatlaridan biri bo'lib, u davlat va fuqarolar o'rtasidagi munosabatlarda huquqiy barqarorlikni ta'minlaydi. Maqolada O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi va "Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi qonun asosida iste'molchilar huquqlarining himoya qilinish mexanizmlari, huquqiy vositalari hamda sud amaliyoti tahlil qilinadi.*

Kalit so'zlar: *iste'molchilar huquqlari, himoya, fuqarolik huquqi, shartnomaviy majburiyatlar, qonuniy kafolatlar, kompensatsiya, sud amaliyoti, O'zbekiston qonunchiligi.*

Kirish

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish – har bir demokratik jamiyatning muhim tamoyillaridan biridir. Bu huquq iste'molchilarning manfaatlarini himoya qilish, adolatli savdo-sotiqni ta'minlash va mahsulot yoki xizmatlar sifati ustidan nazorat o'rnatishga xizmat qiladi. O'zbekiston Respublikasi ushbu sohada xalqaro tajribaga asoslangan holda qonunchilik tizimini takomillashtirib kelmoqda.

Mazkur maqolada iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha fuqarolik huquqining asosiy tamoyillari, xalqaro tajriba, O'zbekiston qonunchiligi va amaliyotdagi muammolar atroflicha yoritiladi.

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilishning huquqiy asosi

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha asosiy qonunchilik hujjatlari quyidagilardan iborat:

O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi – iste'molchi va tadbirkor o'rtasidagi shartnomaviy munosabatlarni tartibga soladi (Fuqarolik kodeksi, 1995).

"Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonun – iste'molchilarning asosiy huquqlarini belgilaydi (O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 1996).

“Raqobat to'g'risida”gi Qonun – iste'molchilarni noqonuniy savdo amaliyotlaridan himoya qilishga qaratilgan (O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 2012).

Ushbu huquqiy hujjatlar asosida iste'molchilar quyidagi huquqlarga ega:

Sifatli mahsulot va xizmat olish huquqi – sotib olinayotgan mahsulot yoki xizmat sifati kafolatlanishi lozim.

Axborot olish huquqi – iste'molchi mahsulot tarkibi, muddati va sifati haqida to'liq ma'lumot olishi kerak.

Shikoyat qilish huquqi – mahsulot sifati yoki xizmatdan norozi bo'lsa, iste'molchi muayyan organlarga murojaat qilishi mumkin.

Zarar qoplanishi huquqi – iste'molchiga yetkazilgan zarar ishlab chiqaruvchi yoki sotuvchi tomonidan qoplanishi lozim.

Professor **A. M. Xayrullayevning** fikriga ko'ra, “iste'molchilar huquqlarini himoya qilish mexanizmlari jamiyatdagi iqtisodiy barqarorlik va adolatni ta'minlashning muhim omillaridan biridir” (Xayrullayev, 2020).

Xalqaro tajriba va O'zbekistondagi islohotlar

Dunyo bo'yicha iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tizimi turlicha rivojlangan:

AQSh – iste'molchilar huquqlarini himoya qiluvchi maxsus davlat agentliklari mavjud bo'lib, noqonuniy reklamalar va sifatsiz mahsulotlar nazorat qilinadi.

Yevropa Ittifoqi – mahsulot sifati va iste'molchilar huquqlarini himoya qilish bo'yicha qat'iy qonunlar ishlab chiqilgan.

Xitoy – iste'molchilar huquqlarini buzgan kompaniyalarga nisbatan keskin choralar qo'llanadi, jumladan, jarimalar va biznes litsenziyalarining bekor qilinishi.

O'zbekiston ham so'nggi yillarda ushbu sohada islohotlar olib bormoqda. Xususan, 2023-yilda yangi qonun loyihasi ishlab chiqilib, iste'molchilarning huquqlarini himoya qilishni yanada kuchaytirishga qaratilgan (O'zbekiston Respublikasi qonuni, 2023).

Iste'molchilarning huquqlari buzilganda qanday choralar ko'riladi?

Agar iste'molchining huquqlari buzilsa, u quyidagi tartibda murojaat qilishi mumkin:

Sotuvchiga yoki xizmat ko'rsatuvchiga shikoyat qilish – ko'p hollarda masala shu bosqichda hal bo'ladi. Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish jamiyatiga murojaat qilish – ushbu tashkilotlar shikoyatni o'rganib, tegishli chora ko'radi.

Sudga murojaat qilish – agar masala hal bo'lmasa, iste'molchi zarar qoplanishi uchun sudga da'vo kiritishi mumkin. 2022-yilda Toshkent shahar sudiga 1 500 dan ortiq iste'molchi shikoyatlari kelib tushgan bo'lib, ularning 85% ijobiy hal etilgan (Statistika qo'mitasi, 2022).

O'zbekistonda iste'molchilar huquqlarini himoya qilishdagi muammolar

Shu bilan birga, mamlakatimizda ushbu sohada hal etilishi lozim bo'lgan muammolar mavjud:

Iste'molchilar huquqlari bo'yicha xabardorlik darajasi past – ko'plab fuqarolar o'z huquqlarini to'liq bilishmaydi.

Mahsulot sifati ustidan nazorat sust – ba'zi hollarda sifatsiz mahsulotlar erkin savdoda qolmoqda. Sud jarayonlarining cho'zilishi – iste'molchilar da'volarining ba'zilar sudlarda uzoq vaqt ko'rib chiqiladi.

Huquqshunos **I. Rajabovning** fikriga ko'ra, "iste'molchilarning huquqlari haqida huquqiy savodxonlik darajasini oshirish va tezkor sud tizimini yo'lga qo'yish zarur" (Rajabov, 2021).

Xulosa

Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish har bir davlatning iqtisodiy barqarorligi va fuqarolar farovonligiga bevosita ta'sir qiladi. O'zbekiston ushbu

sohada jiddiy islohotlarni amalga oshirayotgan bo'lsa-da, iste'molchilar huquqlarini yanada kuchaytirish uchun:

Nazorat tizimini mustahkamlash, iste'molchilarning huquqiy savodxonligini oshirish, sud tizimini takomillashtirish lozim. Kelajakda xalqaro tajribadan kelib chiqib, iste'molchilar huquqlarini yanada ishonchli himoya qilish tizimi shakllantirilishi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

- 1) O'zbekiston Respublikasi Fuqarolik kodeksi. (1995). <https://lex.uz/docs/-111189>.
- 2) O'zbekiston Respublikasi "Iste'molchilar huquqlarini himoya qilish to'g'risida"gi Qonuni. (1996). <https://lex.uz/docs/-55186>.
- 3) O'zbekiston Respublikasi "Raqobat to'g'risida"gi Qonuni. (2012). <https://lex.uz/docs/-2126033>
- 4) Xayrullayev, A. M. (2020). Iste'mol huquqlari va jamiyat. Toshkent: Adolat nashriyoti.
- 5) Rajabov, I. (2021). O'zbekiston iste'molchilar huquqlarini himoya qilish tizimi. Toshkent: Huquq va demokr